Απλά πράγματα για τη ραπ

> *«Θέλουν να γίνουν εγώ, σαν να ναι κάτι καλό»*

Είναι ομολογουμένως λίγο περίεργο σε έναν δημόσιο λόγο που κυριαρχείται από το ζήτημα των εκλογών, το ζήτημα των καθηκόντων του ανταγωνιστικού κινήματος, την συσπείρωση του νεοφιλελεύθερου μπλοκ και τα συναφή που πολλές και πολλοί διαβάσαμε, να συζητάμε για τη ραπ. Κι όμως, υπάρχουν κάποια πράγματα που μπορούν και αξίζει να συζητηθούν ιδιαίτερα σε σχέση με το σύγχρονο περιεχόμενο της ραπ (που δεν είναι και πολύ διαφορετικό εδώ που τα λέμε), το κοινό της ραπ (τη νεολαία δηλαδή) και κυρίως τον τρόπο με τον οποίο η ραπ είτε δαιμονοποιήθηκε είτε τοποθετήθηκε σε ένα βάθρο ριζοσπαστικότητας, σαν να επρόκειτο για κάτι άλλο, πέρα από ένα δημοφιλές και αλίμονο, επιδραστικό είδος μουσικής.

Την χρονιά που μας πέρασε, η ραπ, είχε έναν αρκετά σημαντικό ρόλο στο πώς διαμορφώθηκε ο δημόσιος λόγος, κυρίως με αφορμή τις τεράστιες συναυλίες του ΛΕΞ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όπου αρκετοί έσπευσαν να μιλήσουν για τη νεολαία που εξεγείρεται, για τις νέες επαναστάσεις, για την ερχόμενη πτώση της κυβέρνησης με αφορμή την νεολαία που συσπειρώνεται γύρω από τον ΛΕΞ και τη ραπ και γενικώς πολλοί είπαν πολλά, που διαψεύστηκαν στο τέλος, φυσικά, επειδή οι περισσότεροι ήταν άνθρωποι που δεν έχουν ιδιαίτερη επαφή με τη ραπ και ενδεχομένως ούτε με τη νεολαία (τουλάχιστον στο βαθμό που θα ήθελαν)

Αυτό το κείμενο δεν γράφεται για να προσβάλλει κάποιον αλλά για να συμβάλλει ίσως σε έναν διάλογο, αναγκαίο για τα κινήματα και την αριστερά, καθώς αμφότερα βρίσκονται στην χειρότερη θέση που θα μπορούσαν (τουλάχιστον από τη Μεταπολίτευση και μετά) και κυρίως, για να βοηθήσει στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουμε τη ραπ μουσική και κουλτούρα, που αναμφίβολα είναι το πιο πετυχημένο και επιδραστικό είδος της τελευταίας δεκαετίας.

Η πλειοψηφία της τωρινής ραπ σκηνής «μεγάλωσε» και «ωρίμασε» (όπως και οι περισσότεροι εξ ημών) τη δεκαετία της κρίσης, δηλαδή από το 2010 και έπειτα. Σε μια περίοδο όπου κάθε έννοια πολιτικής άρχισε να απο-νομιμοποιείται ηθικά και κοινωνικά. Σταδιακά μεν, αλλά σταθερά, σε όλη τη δεκαετία που μας πέρασε, έννοιες όπως συλλογικότητα, συλλογικοποίηση, οργάνωση κλπ έχασαν την αίγλη τους, επειδή ακριβώς δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν επαρκώς στην νέα συνθήκη που διαμορφωνόταν σιγά σιγά.

Δημιουργήθηκε ένα κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο που φαινομενικά αποζητούσε την πολιτικοποίηση της νεολαίας ως απάντηση, αλλά στην πραγματικότητα έκανε το ακριβώς αντίθετο: Παρουσίαζε τη δυστοπία ως μονιμοποιημένη και αναπόδραστη συνθήκη από την οποία δεν υπάρχει καμία απολύτως διαφυγή, ως μια κατάσταση η οποία «έτσι είναι». Το λεγόμενο TINA θεμελιωνόταν στην ελληνική κοινωνία, όσο εμείς προβληματιζόμασταν για το μέλλον. Με άλλα λόγια, το μέλλον μας είχε ήδη καταπλακώσει όσο εμείς το περιμέναμε στη γωνία.

Αυτό που χάσαμε στην πορεία, ήταν μάλλον το εξής. Και εμείς και η νεολαία, ψάχναμε σωτήρες στο λάθος μέρος. Αυτό είναι ένα φαινόμενο, αρκετά ενδιαφέρον και για κάποιο περίεργο λόγο, μάλλον εγγεγραμμένο στο DNA της ραπ.

Ως γνωστόν, ή όχι και τόσο, η ραπ, πνευματικά, σε μεγάλο βαθμό, αποτελεί τέκνο των μεγάλων κινητοποιήσεων για πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα στις δεκαετίες του ’50 και του ’60 στις Η.Π.Α.

Οι πύρινοι λόγοι του Malcolm X, η δράση των Μαύρων Πανθήρων, τα κηρύγματα του Έθνους του Ισλάμ, ο Ron Karenga και οι US σε συνδυασμό πάντα με την Billie Holliday, τη funk και τον περήφανο μαύρο James Brown, τους Last Poets, τον Gil Scott Heron και το spoken word ήταν οι βασικές πολιτισμικές και πολιτικές ρίζες της ραπ και της χιπ χοπ κουλτούρας συνολικότερα, τουλάχιστον στην αρχή (αλλά και αργότερα, γιατί όχι).

Μετά τη σκληρή εμφάνιση του νεοφιλευθερισμού στην κοινωνία των Η.Π.Α, μέσα από τα Reaganomics, δηλαδή τις πολύ σκληρά, ταξικές αλλά και φυλετικά διαχωρισμένες πολιτικές του προέδρου Reagan (a.k.a. του Διαβόλου), η ραπ μουσική ωρίμασε, σκλήρυνε και διογκώθηκε. Τη δεκαετία του ’80, τα περισσότερα κινήματα, που ήταν πολύ μαζικά τις προηγούμενες δεκαετίες καθώς και οι περισσότερες πολιτικές οργανώσεις (Che-Lumumba Club, Black Panthers, US, MOVE, Black Liberation Army) έχουν ηττηθεί ολοσχερώς.

Είτε λόγω ακραίας καταστολής, που πραγματοποίησαν οι αστυνομικές αρχές σε συνεργασία με τις μυστικές υπηρεσίες (πρόγραμμα COINTELPRO) είτε επειδή πολλοί άνθρωποι, χαρισματικοί ακτιβιστές και ηγέτες, σταμάτησαν τη δράση τους, είτε επειδή, ακόμη χειρότερα «αναθεώρησαν» και επέλεξαν να ανταλλάξουν την πολιτική και κινηματική τους δράση με πολιτικά γραφεία, στη δούλεψη των ανθρώπων που τους καταπίεζαν και τους δολοφονούσαν (η περίπτωση του Eldridge Cleaver για παράδειγμα).

Οπότε πρακτικά, αυτό που έγινε, ήταν τα πολύ μαζικά κινήματα των προηγούμενων χρόνων, να βρεθούν «ακέφαλα» και απογοητευμένα, σε σύγχυση. Η επιθετικότητα που είχαν συσσωρεύσει, εντελώς δίκαιη φυσικά, δεν είχε κάπου να πάει. Και εκεί μπαίνει σιγά σιγά η ραπ. Το μίσος για την αστυνομία, ορθώς πάλι, για τις φυλακές, για το δικαστικό σύστημα, για τον ρατσισμό, αρχίζει και παίρνει μορφή, συνοδεύεται από ήχο, από χορό, από γκραφίτια και από σκρατς.

Προφανώς η ιστορία είναι πολύ μεγαλύτερη και πιο σύνθετη σε αρκετά σημεία, ωστόσο για λόγους οικονομίας και στήριξης του επιχειρήματος, την αφήνω εδώ, προς το παρόν τουλάχιστον.

Εν ολίγοις, μια νεολαία, απογοητευμένη από τους «ηγέτες» της, από τις πολιτικά εμβληματικές φυσιογνωμίες των προηγούμενων χρόνων, βρίσκει παρηγοριά, βρίσκει χώρο και τόπο για να εκφραστεί, μέσα στην αναδυόμενη ραπ, το μοναδικό, έστω και στοιχειωδώς, οργανωμένο πράγμα που παίζει εκείνη την εποχή (μερικοί το γυρνάνε και στο Ισλάμ, με το Έθνος του Ισλάμ και την οργάνωση 5% να δέχονται μαζικές ροές νεολαίας, αλλά αυτό είναι για άλλη φορά).

Επομένως, το πρόβλημα της πολιτικής κατάρρευσης των συλλογικών διαδικασιών και η αναζήτηση εναλλακτικών, πέρα από το παραδοσιακά πολιτικό, δεν είναι ελληνικό φαινόμενο. Είναι όμως, ραπ φαινόμενο. Και γι' αυτό μπορούμε να το προσαρμόσουμε και στα ελληνικά δεδομένα.

Σίγουρα υπάρχουν οι διαφορές, μεγάλες κιόλας, με την αμερικάνικη σκηνή και κοινωνία, ωστόσο εδώ έχουμε μια σύγκλιση. Έχουμε μια πολύ ριζοσπαστική σκηνή, όντως, της οποίας το μεγαλύτερο μέρος είναι άνθρωποι που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, αν οι συνθήκες ήταν αλλιώς, θα συμπορεύονταν με τα κινήματα (και μερικοί το κάνουν ούτως ή άλλως, με τον τρόπο τους). Έχουμε και μια νεολαία (διασταλτικά) που φαίνεται να έχει αρκετά ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά, που όμως, δεν βρίσκει κάποιο πεδίο να τα εκφράσει πέραν της ραπ.

Ωστόσο, οι ράπερ, δεν μπορούν να είναι είδωλα, σε τελική ανάλυση. Εκτός και αν ο στόχος μας είναι να κάνουμε ραπ. Τότε μπορούν ναι και μάλιστα σε αυτό γίνεται και καλή δουλειά.

Σε πολιτικό επίπεδο, δηλαδή σε επίπεδο πρακτικής εμπλοκής με τις κοινωνικές διεργασίες, η ενδεχόμενη απάντηση για το πως θα πρέπει να είναι οι ζωές μας ή για το πως θα αντισταθούμε στην καπιταλιστική επέλαση, δεν θα έρθει από τη ραπ σκηνή. Γιατί πολύ απλά, είναι άλλος ο ρόλος της. Δεν μπορεί και δεν θέλει να αλλάξει τον κόσμο. Μπορεί να τον περιγράψει. Μπορεί να τον εμπνεύσει. Μπορεί ακόμη και να συνοδεύσει τις κοινωνικές αλλαγές, από το πλάι. Δεν μπορεί να κατέχει κεντρικό ρόλο όμως, κυρίως γιατί, και πάλι, δεν το ζήτησε ποτέ ούτε το διεκδίκησε. Δεν νομίζω κανένας ράπερ να έχει κάποια ψευδαίσθηση πως θα αλλάξει, βαθιά και οντολογικά τον τρόπο με τον οποίο σκέφτεται ή συμπεριφέρεται η νεολαία. Δεν τον απασχολεί να πολιτικοποιήσει παραπάνω την νεολαία ούτε να την κάνει κατ' ανάγκη πιο ευαίσθητη. Αυτό που απασχολεί κυρίως τους/τις ράπερ είναι αρχικά να βιοποριστούν και δευτερευόντως να εκφραστούν.

Οπότε, οι στίχοι του ΛΕΞ, του Dani, του Εθισμού, του ΤΖΜΛ και τόσων άλλων ανδρών και γυναικών δημιουργών, που θεωρούμε πως εκφράζουν τη δίκαιη οργή μας και αντηχούν τα πολιτικά μας πιστεύω, παραμένουν στίχοι, όχι μανιφέστα.

Η ανάγκη/μανία που έχουμε να προσαρμόσουμε τα λεγόμενα τους, τους στίχους τους, τις συμπεριφορές τους και εν τέλει την ιδιοσυγκρασία τους, πάνω στα δικά μας ιδεολογικά φίλτρα, είναι κάτι που θα μας γυρίσει μπούμερανγκ, σε δεύτερο χρόνο.

Θα πρέπει κάποια στιγμή, να αρχίσουμε να αντιλαμβανόμαστε τα πολιτισμικά ρεύματα ως πολιτισμικά ρεύματα και όχι ως πολιτικές οργανώσεις ή συγκροτημένες ιδεολογίες. Τους/τις ράπερ ως μουσικούς με κάποιες ανησυχίες και όχι ως μεσσίες ή φωτεινούς πομπούς που θα οδηγήσουν τις μάζες προς τη σωστή κατεύθυνση (αναρωτιέμαι και ποια είναι αυτή)

Και προς θεού, να σταματήσουμε να βάζουμε λόγια στο στόμα τους. Αν θέλουν, τα λένε μόνοι και μόνες τους, μέσα από τους στίχους. Πολλές φορές τα πράγματα είναι αρκετά πιο απλά απ' όσο νομίζουμε και θέλουμε.

*** Ο Κώστας Σαββόπουλος είναι υποψήφιος διδάκτορας στο Α.Π.Θ και ασχολείται ερευνητικά με τη ραπ μουσική και τη χιπ χοπ κουλτούρα. Το βιβλίο του *I Still Love H.E.R* (Τι μου έμαθε η ραπ για τον σεξισμό και την αρρενωπότητα)* κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβρη του 2022 από τις εκδόσεις Red'n' Noir.**